

Sa olid Tallinna linnaarhitekt kolm aastat, aastatel 1992–1995. Oli see ametnikutöö või looming?

Keegi pidi selle elu siin käima lükkama, Tallinn oli nagu vana sõjaväelinnak, porilombid ja muud mitte midagi. Tuli uus võim, kapitalism, ja meile öeldi, et tehke, poisid! Laar viis läbi erastamise, tekkisid pangad jne. Linnapea Jaak Tamm ütles mulle ja Hain Karule [linnaplaneerimisemeti juhataja – T. O.], et tehke ükskõik mida, peaasi et protsess käivituks, majad kerkiks ja midagi juhtuks. Esmalt ma ei saanudki aru, kui suur roll on linnaarhitektil: pidin looma kogu organisatoorse poole, algatama palju uusi asju. Siis hakkasid arhitektid vaikselt järje peale saama, rohkem ehitama ja meid hakati kõvasti kritiseerima. Põlvkondade erinevus, mis teha, see on mujal ka nii. Toonane hea tuttav Reima Pietilä istus omal ajal kaheksateist aastat tööta ja pagendati Oulusse õppejõuks. Mina võisin vähemalt siin Tallinnas olla, õpetada tehnikakõrgkoolis, ei pidanud kuhugi Valga kõrgemasse arhitektuuri-kooli minema (*naerab*) ...

Kuidas sa kriitikat oma majade aadressil võtad? Tavaliselt ei jäta need kedagi külmaks.

Ma olen nii oma asja sees, et enamasti

ma ei teagi sellest – ja ei lähe korda ka. Maailmas on alati arhitekte, kes teevad linna aktsente, tšakraid. Ja nende vahel on siis plasma. Mõnele sobibki eriliste asjade tegemine, ega ma ainuke pole. Lugesin just head raamatut, Ayn Randi „Allikat“, kus peategelasest arhitekti prototüübiks on Frank Lloyd Wright. Tema ajab raamatus oma asja, kõik hindavad teda, aga samas ka sõimavad. Ma olen arhitektuuris alati loovust propageerinud. Arhitekti positsioon ühiskonnas on ka meie endi teha, arhitekt võiks olla rohkem visionäär. Tallinna kõrgemas tehnikakoolis proovin seda õpetada, lasta erilist asja teha. Ega selliseid inimesi palju ole, enamik tahab oma elu rahulikult ära elada ja olla masinavärgi osa. Mina rikun vahel meelega reegleid, teen näiteks autoga sõites vale pöörde või muu mõne täiesti mõttetu asja. Absurdikirjanikud on nimetanud seda motiveerimata teoks. Mulle meeldib olla vahel vähk ja käia tagurpidi, öelda seda, mida ei tohi, mis ei ole *mainstream*.

Kas oma majadele teinekord esmapilgul tarbetute vidinate külgetegemise on sul sama mõte?

See on teatud vabadus, ja tellijatele need meeldivad. Torn ei ole mul niisama,

vaid müstiline kujund. Noor arhitektuuriteadlane Ksenija Litvinenko kirjutab minu kohta, et kui Vene avangardist Malevitš võttis puhtad geomeetriselised kujundid ja hakkas neist oma kompositsioone üles ehitama, siis Künnapu võtab ajaloolised elemendid – gooti akna või võlvi, kreeka portikuse – ja neist kokku tekib midagi uut, ajaloolised elemendid on oma tähendusest puhastatud.² Samas ei ole enam sammas ega elevant enam elevant. Sünnib uus keemia, uus loominguline energia.

Omaval ajal EKE Projektis said ka aina maamärke, suuri keskusi projekteerida. On arvatud, et arhitektil oli toona isegi rohkem vabadust.

Kolhooside asjad ei olnud tegelikult kuigi suured, hilisemal ajal oleme saanud ikka vägevaid komplekse projekteerida. Viru keskuses või mõnes büroohoones on jõud sees. Muidugi on neis kompromisse ja kommertsilõhna, aga need esindavad oma ajastut ja neis on kirge. Teeme! Arvan, et kaubanduskeskus on geniaalne leiutus. See mõeldi välja USAs pärast sõda. Ilmastikust sõltumatu sisekeskkond, kus on tänavad, sillad, liftid – nagu Piranesi maailm. Äri on meie ajastu põhiasi, linnad on sellest sündinudki.

Kuhu suunas arhitektuur või linnaehitus liigub?

Inimkond on muutumas, meie teadvus laieneb ja materialismi aeg saab läbi. Me oleme palju teadlikumad nn kolmanda maailma või Hiina ja India tarkustest, kombineerime erinevaid teadmisi. Mulle näiteks meeldib nii tehnoloogia kui ka šamanism.

Kas sul on vahel kahju, et oled pärit väikesest Eestist?

Omal ajal, pärast Rovaniemi Arktika keskuse projektiga saadud tähelepanu [1984. aastal koos Ain Padrikuga tehtud võistlustöö sai eripreemia – T. O.] kutsuti mind nii Ameerika Ühendriikidesse kui ka Šveitsi, Zürichi tehnikaülikooli õppejõuks. Aga ju siis ei tahtnud, siin oli huvitav. Tallinn – vahel on küll tunne, et on ikka kolgas! Vaata siingi aknast välja: mingi trafoputka, prügikastid, poriloidud. Selline see Eesti on, ilma idealiseerimata.

1 Oma olulisemad kirjutised on Künnapu koondanud raamatusse „Üle punase jõe. Valitud tekste 1971–2001“ (Tallinna Tehnikakõrgkool, 2001).

2 Ksenija Litvinenko. Elevantimaja (Vill a Kristi). Rmt: Vilen Künnapu. Kunst, arhitektuur, revolutsioon. Koost Vilen Künnapu, Indrek Grigor. Eesti Arhitektuurimuseum, Tallinn 2016, lk 27.

Julge pealehakkamise ja kõrge lennuga Salto

Salto arhitektid julgevad nihutada piire, loovad kihilist avalikku ruumi, on kavandanud 51meetrise trampliini Venemaa metsa ja on riigigümnaasiumide teerajajad.

ANNA-LIIZA IZBAŠ

Veebruari alguses toimunud arhitektuuripreemiate auhinnagalal võidutsesid Salto arhitektid. Kultuurkapitali arhitektuuri valdkonna peapreemia ja arhitektide liidu arhitekti aastapreemia pälvisid nad eelmisel suvel avatud Vanasadama kruisiterminali eest. Tartus Emajõe ääres asuv lodjakoda (valmimisaeg 2020) tõi kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitali eripreemia.

Intervjuus räägivad Maarja Kask ja Ralf Lõoke Vanasadama kruisiterminali ja lodjakoja projekteerimis- ja ehitusprotsessist lähemalt ning jagavad mõtteid arhitektuuri ja keskkonna koostmõjust.

Vanasadama kruisiterminaliga tuli teil luua osaliselt suletud ja turvatud ruum väliskülalistele, teisalt avada linnakodanikele mereäär. Kuidas te seda ülesannet lahendada hakkasite?

Ralf Lõoke: Alustasime linnakodanikest. Kaheksa kuud aastast peaks see maja olema ainult linnakodanikele ja põhiküsimus oli, kuidas teha nii, et hoone olemasolust teataks. Kui selle

hoonega suvehooajal mingit kontakti ei teki, siis ei taibata sinna ka talvel minna. **Maarja Kask:** Alustasime 2014. aastal. Tagantjärele mõeldes oli see väga paeluv tellimus, lähteülesanne, funktsioonid ja ruumiprogramm pidid ajas muutuma. Arutelud Tallinna sadama esindajatega olid põnevad, nad võtsid protsessi väga avatult ja nägid pikka perspektiivi. Üks teema oli kruisiturism, teine, mis saab tollitsoonidest tulevikus. Oluline oli maja jätkusuutlikkus ka viie ja kümne aasta pärast. Meile oli tähtis, et loodemuul avataks linnarahvale. Keerulisest tegi projekti see, et kõik see, mis sadamas oli – logistika, tollitsoon ja kinnine liiklus – pidid samas mahus edasi toimima.

Lõoke: Mulle oli kõige tähtsam see, kuidas luua avalikku ruumi ja uut keskonda nii, et ei tekiks tavaolukord, kus üritame suhteliselt suvalise terminali-angaari tüüpse linnamööbliga meelepäraseks teha. Maja iseenesest on investering linnaruumi, seda oleme üritanud ka varasemate objektidega teha.

Kask: Tallinna sadamaga pidasime seitsme aasta jooksul pikki arutelusid, kas promenaadi on üldse vaja, kaheldi, kas seda hakatakse kasutama. Püüdsime

luua terviku, kus promenaad ja terminal on omavahel ruumiliselt nii seotud, et üht ega teist ei saa ära jätta. Maja paratamatult tekitab promenaadi.

Sadamaala ei ole enamasti kuigi kutsuv vaba aja veetmise koht: suured asfaltväljad, mürisevad laevad ja muud masinad. Kas teil oli hirm, et kruisiterminali loodud avalik ruum nii-öelda ei käivitatu?

Lõoke: Hirm ei olnud otseselt seotud majaga ega sellega, mida teeme. Rohkem oli mure, kuidas kruisiterminali üles lehitakse. Kui sinna esimest korda lähed, on väga lihtne valedi minna. Loodemuul on niivõrd varjatud ja varasemalt mitte jalakäijasõbralikuks ehitatud. Õnneks sattus kruisiterminali avamine aega, mil info levis väga kiiresti.

Kask: Võib-olla oli algul küsimus selles, et hoonet tänavalt ei näe. Tallinnas on uskumatult hästi toimivaid või poolikuid sadamapiirkondi omajagu: Noblessneri ümbrus, Patarei vangla esine. Seevastu pargid ei toimi hästi ja nende potentsiaal on kasutamata. Mereäär on võluvalt robustne, natuke poolik ja väga põnev. Linnahalli maastikul on pooliku keskkonnana võlu. Ma veidi isegi

kardan, et kui mereäär liiga korralikuks, kalliks ja piiratuks kujuneb, siis teki- vad ka uued reeglid. Praegu on mereäär Vanasadamast Noblessneri lõpuni kaasa- saharav teekond.

Lõoke: Sadamaala on olnud suletud territoorium ja avatud mereäär on suur puudus, sellepärast on selle kasutus eriti aktiivne. Parkides pole toetavat infrastruktuuri ja peale spordi pole seal väga midagi teha.

Kask: Mul on väga hea meel, et kruisiterminali linnaruumi osana toimima hakkas. Sadamale oli promenaad siiski lisafunktsioon, millest nad otseselt majanduslikku kasu ei saa. Sadam avab piirkonna, sinna tulevad inimesed. Seda peab haldama ja hooldama, tagama turvalisuse. Kogu projekteerimise jooksul tegime seda objekti neli korda ümber, hoone maht ja vorm muutusid mitu korda. Pidev muutmine tähendas, et algne idee pidi olema väga tugev, et see üldse alles jääks. Esialguses kavandis oli projekti nimetus „Linnapark“, seal oli roheline ja mets. Meile isegi meeldib selle projekti poolik olek, seda saab igat- pidi edasi arendada.

Järg pöördel.